

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLII. letnik

1922

8. številka

Otakar Březina-Igo Gruden:

Cilji.

(Iz knjige «Hudba pramenů»; prvič priobčeno v češkem «Koledarju neodvisnega delavstva» leta 1900.)

Njim, ki žive v naši dobi, je dano slišati, česar zemlja v dosedanji svoji zgodovini ni slišala. V glasu njenih vetrov in ognjev, butanju morij in lomljenju skal se je vzdignil nov glas, veter in ogenj hkratu, morje in potres: glas množic. Tisočletja je tlel v globinah življenja. Rdeči in lilijasti plameni njegovih gehen in upov so plapolali v nemi krvi ljubečih. A noč je ležala nad množico: v nemiru se je valila iz zemlje v zemljo, puščajoč za seboj ogljene sledove svojih ognjev ter grobove. Groza tajinstvenosti je stražila njen vzhod in zapad. Oboževala je norce, ki so jo gnetli kakor glino, in je dajala iz svojega plodnega naročja življenje modrijanom, ki so jo prezirali. Trpela je, kakor trpe polja, vsevprek razrita od plugov, kopit in črvov ter bičana od deževja, nema in otvorjena, odplačana samó z dolgimi, ljubezni polnimi pogledi solnca in zvezd. S kakšnimi polnočnimi demoni in pošastmi, s kakšnim svetom groze se je v podzavesti bojevala Množica, da se je v vročičnem potu prevračala na ležišču vekov ter izmučena kamenela brez volje in ne zavedajoča se svoje mistične moči? Kakšne bolesti je bilo treba, da so se tudi v teh globinah rodili prvi srebrni somraki? Kakor vstaja polagoma pred masami v prvi blede zarji obraz zemlje, krogle, leteče skozi prostor svetov, ki jo privablja solnce. Ali ne zro oči vseh njenih prebivalcev na ta edini misterij nebes? Niso vsi jeziki brezploden poizkus duše, da bi izrazila svojo grozo nad stvarmi? Počasi izgublja dalja svojo obupano zamolklost. Morje in gore nehavajo deliti človeški rod. Množice, ki so jih dosegli prvi udari nastajajočega valovanja, so se jele zavedati svoje skupnosti in sile. Znamenje bliskov, ki je bilo ognjeni bič na težkih višinah prerokov,

postaja signal, s katerim se sporazumeva nevidni z nevidnim. Vetrovi omamne vsepričujočnosti so zaveli skozi duše. Od vseh krajev, kjer trpi človek, prinašajo vzdihе do njih. Po zraku, ki ga dihamo, se širi drugačen zvok in prostor je drugače akustičen, kot je bil. Bolest enega deluje kakor kvas v bolesti vseh. Od dne do dne se porajajo novi tajinstveni zmisli za tisoče odnošajev duševnega dotikanja, neznanega minulim vekom. Ni mogoče več v onemelostih daviti bratov kakor nekđaj. Zmirom zasliši kdo njih agonijo in ji dá poleteti od ust do ust preko vse zemlje nalik viharju, ki razpihava svete ognje. Ni mogoče položiti na vse veke šape moči poleg žetve zemlje in jo krvavo dvigniti proti mršavam, plahim rokam gladnih. Z vihrajočim plaščem pleše zemlja pred pogledi duš. Že dokaj njene skrite krasote in zvijačnosti smo spoznali. Vemo, kako je bogata zrnja, olja oljk in zlatih sadov, enako sladkih za vsa usta, kakor solnce, čigar lepoto upodablja. Poznamo globine njenih vodnjakov in vemo, da bi v njih imeli naši otroci in otroci naših otrok dovolj napoja za svojo žejo. In tudi vemo, da smo rojeni za drug glad in drugo žejo kakor sta glad in žeja zemlje.

Vztrepetali bi močni, če bi videli mapo naše zvezde, kakor se razodeva ekstatičnim pogledom ljubavi. Bilo bi brezplodno iskati na nji meje kraljestev in oblasti jezikov; z višin, s katerih je vidna arhitektura trdnjav in skupnost otokov v zelenih zrcalih oceanov, ni več videti belih kamnov, zasajenih na mejah njiv in vinogradov. Cela prostranost zemlje, s tropično razcvetlostjo razkošja in spoznanja, bi se jim razodela, kakor eno najmanjših duševnih mest, iz katerega vodijo ceste v vsa vidna in nevidna kraljestva vsemira, v omotične duševne metropole, katerih slika se ne dá sanjati s snom človekovim. Najvišji ledeniki ljudske misli, še goreči med nebom in zemljo, dočim je noč že ugasila pokrajino, iz katere so vzkipele, se vzpenjajo v svojem zlatem hladu k zvezdam drugega blankita kakor nekoliko triangulačnih točk, s katerih je mogoče izmeriti samo malenkosten odsek očarujočih prostranstev duhovnih kraljestev. In vendar se samo s pogledom v te azurne dalje, kjer se vse zvezde vidnega kozmosa tresejo kakor zlat jutranji oblak, ki se razblini v solncu, krepí naš vid in se uči ceniti višino in težo pozemskih stvari. Pred pogledom na ta obljubljena in nepristopna kraljestva se stiskajo k sebi otroci zemlje, čuteči notranje bratstvo, ki združuje njih upe in bo nekoč združilo žetev zemlje, bogastvo pšeničnih njiv in vrtov. In čeprav se je zdelo, da ni

bilo nikoli večje zmedenosti v mislih kakor v dobi jutranjih somrakov, v kateri živimo; vzdržuje ta tajnostni cilj vsa srca v utripanju in zasušnjuje svojemu zakonu njih zmedene utripe. Zakaj srca niso poslušna naši volji; najvišja modrost jih je osvobodila te poslušnosti. Poslušni so samo prilivu in odlivu življenja, spevu in ihtenju njegovih svetlobnih valôv, treskanju njegovih bliskov, njegovi vladi, njegovi višji harmonični volji. Zaman zapirate njegov glas, zaman zaklinjate s svojimi besedami setev, ki raste. Ugasiti bi morali najprej solnce, ki mu daje življenje in ki mu ga vzame, ko bo potreba.

Ni mogoče, da bi ljudstvo ne umelo, da pomeni dosedanje gospodarstvo narodov izgubo najnežnejših radosti in ogrožanje cele duševne žetve zemeljske. S smrtno tesnobo gleda jasno: videc v globine, kjer se iz temin v temine valijo narodi in odkoder zveni kakor pri vesoljnem potopu ihtenje in se v belem trepetu dvigajo duševne roke. Med temi množicami, zakletimi k delu in gladu, nemara umirajo k molku prisiljeni pevci, ki bi mogli razvneti bratska srca z opojnostjo nesmrtnosti in v vrtovih sanj, kjer se še vsi odmevi spominjajo zmagoslavnega speva duhôv pri ustvarjanju svetôv, natrgati rož na poti ljubečih in zmagujočih. V podzemskih temah nemara pešajo oči, ki so bile ustvarjene, da bi gledale najtajnejše usmeve lepote in znamenja, ki nam jih dajejo prebivalci sestrskih zemelj; hromijo nemara roke izdanih vitezov, ki edini bi smeli odpreti zaklade svojega rodú, tajne shrambe tisočletnih žetev, zaklenjene od ljubosumnih let, in v znemeli gorečnosti odsluhni nekaj magičnih besed samogovora zemlje, ko sklada v svojih delavnicah atom k atomu in pripravlja féerije svojih pomladi za svatovske slavnosti kraljic. Ni-li duševna žetev skupni imetek vseh narodov in ne bi-li morala biti njena ohrana edini predmet razgovora v vrsti modrijanov in kraljev? Ne ležê vse besede lepote onemele v množici kakor teža na prsih vsega človeštva? Ne gasnejo bakle genijev v smrtni atmosferi boleznega diha, ki se brez prestanka vali iz nižin množice? Kajti množica trpi in njeno trpljenje se tajno preliiva iz duše v dušo, pronika tudi v misli tvorcev, kali srebrno čistoto njih intonacije in vsako pesem sreče oropa v dušah milijonov močnih resonanc, s katerimi more šele v vseмир zaoriti svoj krik povratka in osvobojenja.

Glejte, brezštevilne oči otrok se venomer odpirajo nad skrivnostjo zemlje, se pogrezajo v čudesa njenih dni in noči, v nemo srečo njenih cvetočih dreves, v blagoslov njenih bežečih oblakov, v obsevajoči sên njenega življenja, kakor se razvija pod

pomembno molčečo in vznemirjajočo sugestijo solnea. Kakšna razodetja, nevidna za nas, se odbijajo v magičnih zrealih otroškega pogleda, da hrani dolga leta odblèsk serafične jasnosti? Kakšen svet lepote in čistote se nam v njem približuje in kakor razočaran v solzah ugaša? Kaj pomeni duševno izžarevanje na licih ljubečih se? Niso to žarki našega lastnega dneva, ki so nam nevidni v drugih trenutkih?

Vse govori k nam, da je še drug pogled na zemljo in svet, kakor je oni, ki ga poznamo iz izkušnje oči, iz knjig mojstrov iz slik slikarjev, pogled, o katerem govori slednja opojnost slave, ustvarjajoče sile, milosti in pokore. Vsaka pomlad, ki se vrača na kristalnih splavih po izstopivših rekah in s spevom, ki ga ne slišimo, in ima vendar moč, preleteti morje, trga k nam ptice iz oljčnih gajev juga; vsak solnčni vzhod, pripravljen od zvezd, ki poletavajo — se zdi — kakor izkresane iskre skozi temo in razplamtevajo vnetje jutranjega ognja za molčeči obred misterija, slavljenega v spomin ustvarjanja sveta; vsaka ekstaza ljubavi, ki ugaša nalik smrti našim očem vse luči zemlje in nebes, da bi nam dala občutiti omotico brez časa. A naše gledanje je spojeno z gledanjem vseh. Globina luči, ki razvršča v novih groznih perspektivah stvari pred nami, je odvisna tudi od čistote duševne atmosfere bitij, med katerimi živimo. Toda vsa duhovna žetev zemlje se lahko razcvete samo pod žgočim solncem svobode, kakor ga naša zvezda do sedaj ni poznala in ki bi se danes zdelo tudi najmočnejšim ljudem zapisano smrti. Oglašča se klic množic... Je to znamenje dobljenih zmag v podzavestnih globinah življenja? Verujemo in pripravljamo nov človeški rod. Sladke in silne bratske duše vzgajamo, tesnobno se tresemo nad njih nevarnostjo, hrepenimo vedno po glóbljem in glóbljem dotiku ljudi, po občutljivejšem zajetju duševnih razmer. Mi vsi poginemo danes v puščavi in ne ugledamo obljubljene zemlje. In najsi bi misel že postavljala svoje šatore pod obzorji drugega veka, nosimo mi v svojem telesu še prekletstvo minulosti. Vojne z vso zemljo in z vsem življenjem na nji so pustile sledove v naši krvi. Pogorišča zmagovalcev pokrivajo s pepelom naše vinograde in naše sanje. S smolastimi baklami gredó naši upi, ne samo da bi razsvetljevali, marveč tudi da bi zažigali. Proti svoji volji sovražimo, kjer bi morali obmolkniti v sočustvovanju. Ne pojмимо, da je ljubav edina atmosfera, v kateri more pronikniti beseda do duše bratov in povzročiti v nji žaromèt luči, da so vse besede sovraštva neme in ovirajo samo razvoj. V kruto razkošje nam je iskanje vsega, kar nas razdružuje, in zato smo

x

Miran Jarc: Izgon iz raja.

x

kaznovani z osamelostjo, ledenimi puščavami prognanstva, kjer se nam dih naših besed oprijemlje lic kakor ivje in trpnejo roke, ozeble in dela nezmožne.

Toda en sam človek je od pola k polu z isto kozmično usodo in z isto tajinstvenostjo, ena mistična enota v milijonih, ki so bili, so in bodo. V njegovem večnem vrenju, v bojih, molčanjih in blaznostih narodov, v heroizmu modrijanov in učenjakov, v jasnovidnosti umetnikov, v ozdravljajoči volji svetnikov, v bolestitih in sreči ljubečih se, v duševnem razvoju žene, v vzkrikih ekstaze in smrti, v silah, ki dremljejo v nas nevzdramljene, vplivajo od bitja na bitje v daljavo in izpreminjajo v vsepričujočo luč pogleda posvečenih: v vsem deluje nevidni osvoboditelj, človek kraljestva Duha, edini v milijonih, mojster sil in src, v katerem mora doseči vse zemsko življenje svoje odrešenje.

Tisti, ki so se bali žara svobode, plapolajočega zmirom močnejše v atmosferah duha, ter videli v izpremembah, ki se pripravljajo na zemlji, nevarnost za razvoj človeka, niso razumeli omotične tajnosti ljubavi, ki jo nosi v sebi naš rod kakor skrit zaklad in ki tako razžarja nade ljubečih se, da presegajo vse, kar smo doslej slišali iz razgovora zemlje z zvezdami.

Miran Jarc:

Izgon iz raja.

Enodejanka.

O s e b e: Valerij,
Klavdija,
mati.

Mesečna noč. V sobi gorskega gradiča. Pri odprtem oknu stoji Valerij. Na mizi z zelenim senčnikom zastrta ugasla svetiljka in cvetlice. Poleg klavirja, na katerem stoji vaza z daturami, sedi v naslanjaču Klavdija in si zamišljeno podpira glavo. Zdaj pa zdaj krikne pav na slemenu sosednje strehe, ki jo skoro popolnoma zakrivajo vrhovi lip. Iz dalje bje v zvoniku vaške cerkve enajsta ura.

Valerij: Enajsta ura bje.

Bronasti udarci padajo kakor pesti na mesečinsko tkanino želja,
pavovi kriki pa se režejo vanjo kakor meči hudobnih pogledov.

O!

Klavdija: Tudi včeraj in predvčeraj in sleherno noč
je bila ura in je klical pav;
tedaj pa si rekel,